

Bybadet

Hverdagens vanntempel

Forarbeid Masteroppgave,
Master i Arkitektur, vår 2013.

Av Nikolai Eikebø Ytrehus
Veiledere: Fredrik Shetelig, Ole Jørgen Bryn

Innhold	side
Problemstilling	4
Hvorfor bybad?	6
Egenskaper	10
Funksjonelle	12
Kulturelle	13
Atmosfæriske	14
Brukere	18
Hvor?	
Byen	22
Stedet	24
Inspirasjon	26
Metode	30
Veiledende romprogram	32
Framdriftsplan	34
Innlevert materiale	35
Kilder	36

**I min masteroppgave skal jeg prosjektere et bybad,
et hverdagens vanntempel.**

Ved å prosjektere et bad med varierte rom- og vannopplevelser med et hovedbasseng på 50m x 15m ønsker jeg å vise hvordan et aktivt og offentlig bad kan bli et høydepunkt i byens hverdagsliv.

Hvorfor bybad?

Behovet for nye svømmehaller og bad er tydelig definert i dagens samfunnsdebatt. Norske barns svømmeferdighet synker, basseng legges ned og svømmeopplæringen i skolen reduseres. En undersøkelse viste at 30 % av elevene i Osloskolen ikke var svømmedyktige når de gikk ut av barneskolen.

Offentlige bad er en viktig del av samfunnets infrastruktur. De er nødvendige for at vi skal lære å svømme og de er viktige for folkehelsen som sted for terapi og rehabilitering. Bad har også en viktig forebyggende effekt som anlegg for trim og trening. Alle, uavhengig av kroppslige forutsetninger, kan ha glede og nytte av offentlige bad.

Byen har behov for bad. Fortettingspolitikken i landets byer øker befolkningen i den tette byen. Boliger alene er ikke nok for en bærekraftig fortetting av byen. Et fullverdig tilbud i byen krever også nye skoler, barnehager, sykehjem, biblioteker og bad.

Det foregår en sentralisering av badene og svømmehallene i Norge. Mindre basseng legges ned og blir erstattet med større anlegg. Sentraliseringen av badene i store haller kan fjerne badet fra hverdagslivet. Når avstanden og kostnaden til badet blir større besøker man det også sjeldnere. Det blir upraktisk å dra til badelandet for å ta badstu eller en kjøp svømmetur på morgenen før du drar på jobb.

Å integrere badet med byen bør være en del av byens fortettingsstrategi. Transport til fots eller på sykkel er det mest skånsomme for miljøet og folkehelsen. Nærhet til viktige offentlige funksjoner, som bad, kan også være med på å skape tilhørighet og nabolagsfølelse.

Et mindre bad kan knyttes tettere opp til nabolaget og hverdagslivet til byboerne. Bybadet kan være et møtested, et sted for hverdagslige ritualer. Som sosialt møtested og som et sted for velvære.

De offentlige byggene i byen blir viktige i framtiden. Stadig flere av bybeboerne bor alene. Bybadene er et av de viktige møtstedene hvor det er enkelt å være alene. Man kan svømme i bassenget eller sitte i badstua alene, sammen med andre som er alene. Slike steder er helt nødvendige for byen og med flere og flere som bor alene vil de bare bli viktigere.

Eldrebølgen er også viktig i denne diskusjonen. Mesteparten av byen befolkningsvekst vil være personer over 50 år. Nærhet til badenes forebyggende og terapeutiske vann kan gjøre det enklere for eldre å bo i byen.

Hvordan kan man oppnå dette med bybadet? Fokusset bør være på å skape et sted som har en merverdi. Et sted man gleder seg i til å besøke hver uke. Et sted som hører til dagliglivet i byen. Bybadene som ble bygget på begynnelsen av 1900-tallet representerte mye av dette. De var urbane vanntempler.

Det er behov for en arkitektonisk nytenkning av bybadet. Badelandenens fokus på lek og varierte vannopplevelser representerer en god utvikling. Men kanskje har man i utviklingen som startet med de første bybadene, til etterkrigstidens svømmehaller og til dagens badeland har man mistet noe på veien. Man har mistet roen og kontemplasjonen. Man har mistet nærheten til nabolaget og man har mistet variasjonen i lys og rom sammen med vannet.

Ved å dele opp badet i flere soner kan man dempe støy, legge til rette for forskjellige aktiviteter, temperaturer og romopplevelser på en annen måte enn den store badelandshallen gjør. Man kan skape varierte rom med forskjellige egenskaper, forskjellige materialer, forskjellige grader av eksponering til byen utenfor og til andre badegjester.

Hvilke egenskaper bør bybadet ha?

Grunnleggende egenskaper

Bybadet skal være med på å løse behov i samfunnet. Det skal være inkluderende, sosialiserende, trygt og bevegende.

Læring.

Det skal gi rom for de første møtene med vann, enten det er som baby eller som barneskoleelev på svømmekurs.

Terapi.

Eldre og mennesker med kroniske sykdommer skal ha glede og nytte av badet.

Bevegelse.

Det skal være et bad for aktivitet, hvor man kan kombinere mosjon med velvære.

Kulturelle egenskaper

Når vi tar av oss klærne er vi alle like. Frigjort fra hverdagens uniform. Vi kler av oss, vasker oss og svømmer, bader eller flyter sammen.

Bybadet skal være en aktiv del av byen. Ved å inkludere badet i byens dagligliv kan det bli både et aktivt møtested og et rolig pusterom.

De viktigste brukerne av bybadet er de som passerer badet på vei til eller fra jobb hver dag eller de som bor i gangavstand til badet. Badets plassering og utforming må inkluderes som en naturlig del av hverdagen i byen. Det er da byen får størst utbytte av badet. Gjennom uformell sosial kontakt i kombinasjon med aktivitet og velvære. En god kombinasjon.

Et god bybad er et sted man kan dra og ta en kopp kaffe og ta badstu. Et sted man kan ta med barna sine og lære de å svømme hver lørdag formiddag. Hvor du tilfeldigvis møter hun som bor i oppgangen din.

Majoriteten av byens husholdninger består av en person. Bybadet skal være et sted man kan dra på egen hånd. Et sted hvor man kan være alene sammen med andre som er alene. Slike offentlige arenaer er veldig viktige for livet i byen.

Atmosfæriske egenskaper.

Forestill at du ligger på svaberg et varmt sommerdag. Du kjenner det varme, isfremmede berget mot ryggen og sommersolen stråle med en intens glød. Du ser ned på det solglinsende vannet, lener deg framover og sparket fra ned i det salte havet.

Eller, du er på fjelltur godt over tregrensa. Varm og svett river du av deg klærne og stuper ut i et gjennomskinnelig og blåfriskt fjellvann. Det er så kaldt at musklene strammer seg av refleks.

Se for deg at du er på hyttetur på fjellet. Du sitter i badstua og kjenner den intense og fuktige varmen langt inn i magen. Når du har fått nok løper du ut døren og kaster deg ned den tørre og løse snøen utenfor. En sky av damp stiger opp fra kroppen din og dogger den isklade luften rundt deg.

Vi har alle mange sterke, felles assosiasjoner til gode opplevelser i vann. Det fleste har en tilknytning til naturopplevelser. Ved å la seg inspirere av det som gjør disse situasjonene så gode kan man kanskje vekke noen av de samme følelsene av velvære i bybadet.

Det kan være et minne om en følelse fra barndommen eller fra forrige sommer som blir vekket fra kroppens hukommelse i bybadet. Kanskje er det runde, massive former fra svaberg et ved bassengkanten, morgensolen som kommer inn gjennom det store vinduet i øst eller sjokket i kroppen når du hopper ut i den kalde bassengkulpen.

“The most commonly experienced conductive element is water. When we immerse ourselves in water, its temperature is always an important consideration because we exchange heat with it so quickly.”

“The association of comfort with people and place are reinforced by the ritualized use of a place. Using a place at a set of time and in a specific manner, as the Japanese use their baths, creates a constancy as dependable as the place itself. It establishes, in time and behavior, a definition of the place as strong as any architectural spatial definition, such as an aedicula, might be. Ritualized use can do more than reinforce the affection for a place. Through ritual, a place becomes an essential element in the customs of a people.”

Lisa Heschong, Thermal Delight in Architecture

Termiske egenskaper

Et bevisst forhold til termiske muligheter kan gi badet gode kvaliteter. I boken “Thermal Delight In Architecture” beskriver Lisa Heschong forholdet mellom kroppens termiske sans og arkitekturen.

Kroppen er eksponert på en annen måte enn vi er vant til. Vannets temperatur, bassengkantens temperatur, luftens bevegelse; vi har en større overflate å føle temperatur på. Bevissthet rundt kroppens sensitivitet for små temperaturvariasjoner og egenskapene som ligger i ekstreme temperaturvariasjoner kan gi badet mange gode egenskaper.

Heschong skriver om tradisjonsrike ritualer med sterk varme, slik som den finske badstuen: “all of these places of thermal extremes have their opposites close at hand.” Man opplever ikke ekstrem varme eller kulde som et problem dersom man vet at man enkelt kan unnsnippe.

Som finnenes ukentlige familiebadstu har vi også ukentlige termiske tradisjoner i vår historie. Ordet lørdag stammer fra laugardag. Dagen hvor hele familien vasket og badet seg sammen.

Vi lever langt mot nord, byvinteren kan være mørk og kald. Hvilken rolle har badet en sur og kald novemberdag? Det kan være en tilflukt fra det ekstreme klimaet, slik som snøen utenfor er det for badstuen. Eller et sted som utstråler varme og velvære i en sur og kald hverdag?

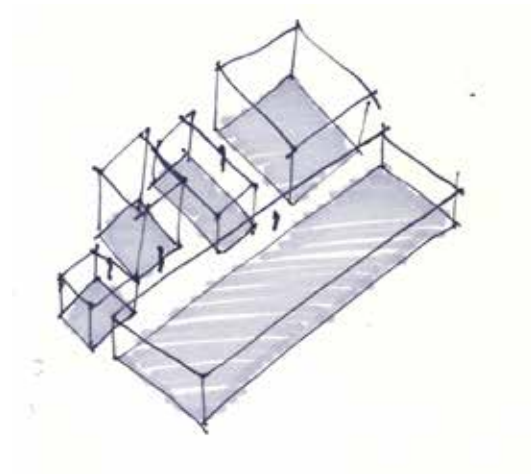
Hvem skal bruke bybadet?

Et bybad for hun som liker å svømme litt før jobb hver tirsdag. For revmatikeren som kan bevege seg fritt i det varme vannet. For tredjeklassingen som tar sine første svømmetak her. For småbarnsfaren som tar med barna sine hit hver lørdag formiddag. Det er for den pensjonerte guttegjengingen som snakker om gamle dager i badstua hver fredag ettermiddag. Og for alle andre.

50 x 15

I undersøkelsene mine vil jeg ta utgangspunkt i et hovedbasseng på 50x15 meter. Jeg vil undersøke om et slikt langstrakt basseng kan være med på å oppfylle de egenskapene jeg ønsker for bybadet. Et langstrakt rom som gir deg mulighet til å virkelig føle at du svømmer. Kanskje kan dette være en frihet man ofte ikke får midt i byen. Kjenne melkesyra i musklene, frigjort fra den trygge bassengkanten. Å legge på svøm midt i byen.

Jeg vil ta utgangspunkt i en oppdeling av de forskjellige vannrommene i badet. Jeg vil få frem kvalitetene i rommene og skape en god sammenheng mellom de forskjellige sonene. Det skal være en åpenhet og forbindelse mellom rommene. Oppdelingen kan være med på å skape en roligere steming i badet.

Hvor?

Jeg vil ta utgangspunkt i en tomt sentralt i Oslo

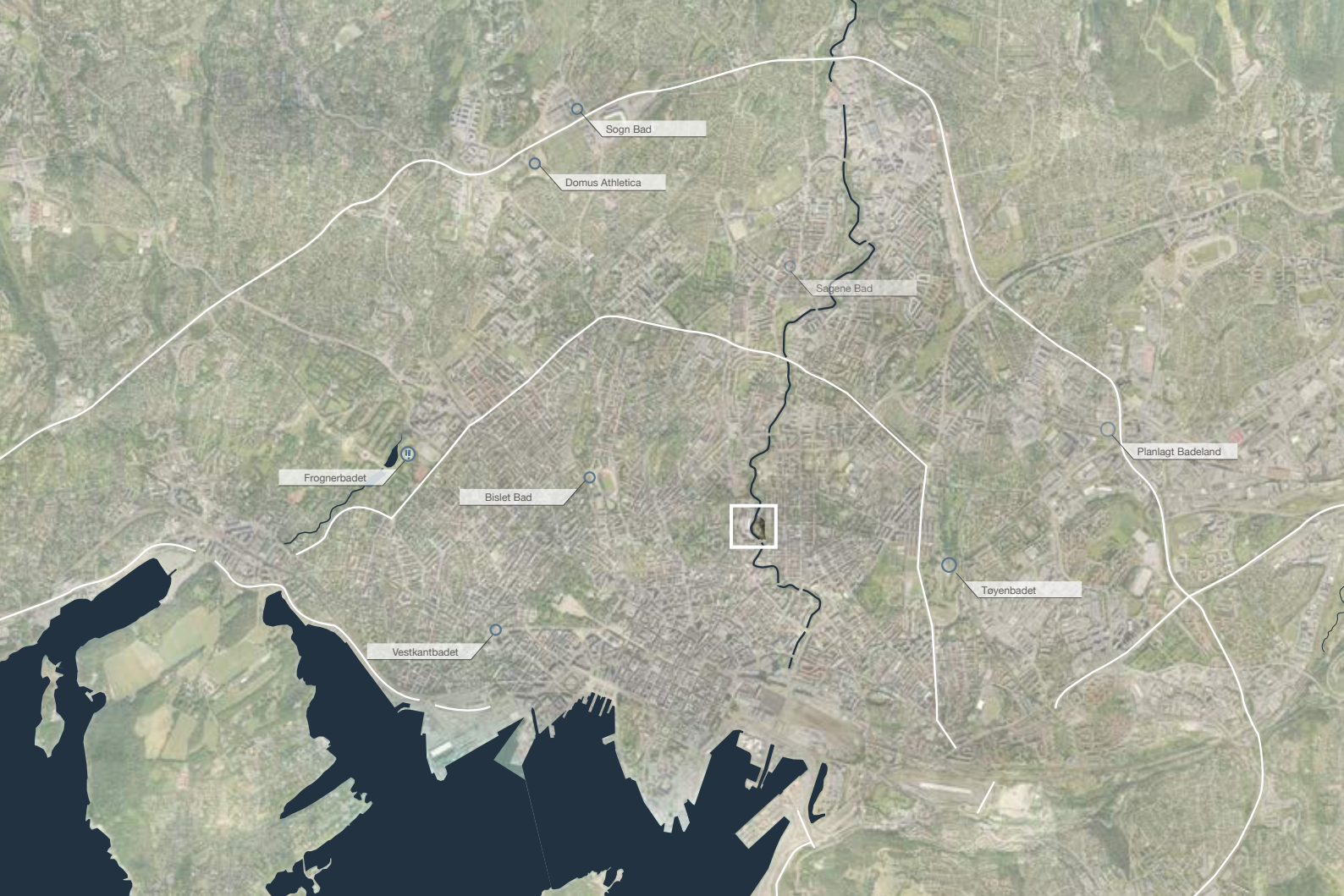
Oslo er Norges eneste storby og opplever en sterk befolkningsvekst. Kommunen har en strategi om å forette sentrale områder av byen for å gi plass til flere boliger og arbeidsplasser

Fortettingsstrategien krever mer enn bare boliger. Man må også sørge for skoler, barnehager, sykehjem og bad.

Oslos siste bad ble bygget i 1983, for 30 år siden.

Oslo har landets laveste andel bad i forhold til innbyggertall. 1 bad pr. 25 000 innbyggere.

De sentrale områdene av Oslo har en tetthet som gjør at man finne befolkningsgrunnlag for et bad innenfor gangavstand.

Sogn Bad

Domus Athletica

Sagene Bad

Planlagt Badeland

Tøyenbadet

Bislet Bad

Frognerbadet

Vestkantbadet

Nedre Foss

Nedre Foss ligger ved bredden av Akerselva mellom bydelene Grünerløkka og St. Hanshaugen.

Stedet har flere egenskaper som gjør det egnet til å huse et bybad.

Befolkningsgrunnlag:

Det er gåavstand til den tette bebyggelsen på Grünerløkka, St. Hanshaugen, Alexander Kiellands plass og sentrum av Oslo. Det er både mange beboere i nærheten og mange mennesker som beveger seg forbi daglig.

Tilgjengelig:

Akerselva er en viktig bevegelseslinje på dagtid. Kollektivdekningen er god med busstilgang i Maridalsveien (150 meter) og trikk på Schous Plass (300 meter)

Tomten er eid av Oslo kommune, den er regulert som friområde/park. Det er planer for utvide Grünerparken ned mot elva.

Jeg vil vise at man kan bygge et bybad på tomten og samtidig bevare Akerselva som en rekreativ og offentlig bevegelseslinje.

Kuba

Studentboliger

Maridalsveien

Olaf Ryes plass

Vulkan

Mathallen

Nedre Foss Gård

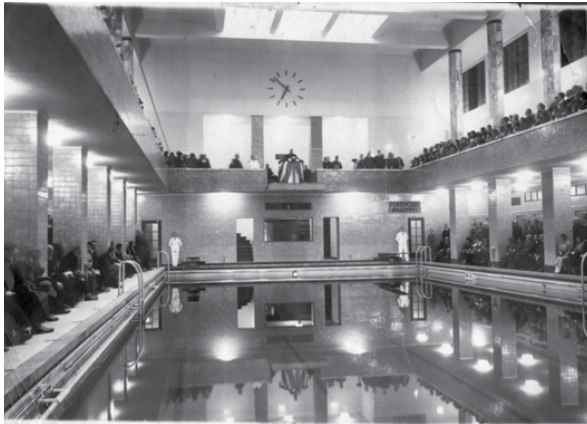
Grünerparken

Stadtbad Mitte, Berlin. Åpnet 1930.

Stadtbad Neukölln, Berlin. Åpnet 1914

Torggata Bad, Oslo. Åpnet 1929, stengt 1980.

Bislet Bad, Oslo. Åpnet i 1921.

Vanntemplene

De første offentlige bybadene i Norge kom på begynnelsen av forrige århundre. De offentlige badehusene i sentrale deler av Oslo var et svar på dårlige hygieniske forhold i byboligene. Sagene Bad ble bygget i år 1900 for å kunne gi befolkningen mulighet til å ta den ukentlige kroppsvasken i et offentlig bad med varmt vann. De første badene med svømmebasseng kom senere. Først med Bislet Bad i 1921, senere kom Torggata bad i 1925, nevnte Sagene bad fikk svømmebasseng i 1926 og Vestkantbadet åpnet i 1931.

Bislet Bad var først ute med innendørs svømmebasseng. Bassenget gjorde at badene ble mer enn et sted for kun hygiene og velvære, i bassenget ble det også rom for trim og trening.

Badet er tydelig inspirert av den samtidige badarkitekturen i sentraleuropa. I 1914 stod Stadtbad Neukölln i Berlin ferdig. Bygget i forbindelse med et bibliotek. Et sakralt bygg med flere klassiske haller. Ett basseng for menn og ett for kvinner.

Sammenlignet med ettertidens bad var dette sakrale anlegg med en katedralaktig stemning. Badene var urbane templer for vann med arkitektoniske virkemidler og kvaliteter som understreket opplevelsen av å bade og vaske seg.

Dette er eksempler på bad som en urban typologi, vevd sammen med den tette byen for å løse byens problemer.

Kildeskovshallen. Gentofte, Danmark.

Therme Vals. Vals, Sveits.

Jeg er særlig inspirert av to nyere prosjekter:

Jeg besøkte **Kildeskovshallen** i Gentofte utenfor København i Danmark i september 2012. Det danske arkitektkontoret Entasis tegnet utvidelse av et idretts- og svømmeanlegg fra 60-tallet. Utvidelsen stod ferdig i 2003 med ett nytt konkurransebasseng (50mx1m) og ett mindre terap- og opplæringsbasseng

Det som inspirer meg er den romlige organiseringen hvor veggene følger bassenget og danner et rom som er definert rundt handlingen å svømme. Bassenget er 50x12,5 meter og er bygget for å være et konkurransebasseng.

Materialbruken er veldig gjennomført og fin. Mørk plussstøpt betong og en transluscent tekstilduk kontrasterer hverandre som massive og lette materialer. Hovedbassenget er dekket av et glasstak som gir en følelse av å svømme ute under åpen himmel.

Det andre prosjektet er Therme Vals, tegnet av Peter Zumthor og åpnet i 1996. Det representerer en velværeakitektur basert på mange termiske og romlige opplevelser som kan gi mye til bybadet

Jeg ser det som et moderne vanntempel hvor klassiske tempelmotiver er byttet ut med romopplevelser som vekker følelsene og gir en høytidsstemning

Jeg tror at begge prosjektene har kvaliteter som kan tilføre bybadet mye. Fra Kildeskovshallen en pragmatisk rasjonalitet og fra Therme Vals en utfordring om å jobbe med romopplevelser og materialuttrykk.

Hvordan vil jeg gjøre det?

Siden jeg gjort denne oppgaven alene ønsker jeg å ha en klar strategi for selvevaluering og medstudentevaluering. Hver fredag vil jeg samle ukens arbeid og evaluere hva jeg har funnet ut og hvilke av ukens mål jeg har oppnådd. Jeg vil veksle mellom å gjøre dette som selvrefleksjon hvor jeg prøver å se arbeidet utenfra, medstudentevaluering med sidemannen eller møte med veiledere. Jeg ønsker å gjøre dette til et ukentlig rituale som kan gi en kontinuerlig flyt til prosessen

Jeg vil gjøre eksempelstudier i modell og tegning parallellt med konseptutvikling og prosjektering den første halvdel av semesteret for å kunne høste erfaring om dimensjoner, organisering og løsninger.

Jeg vil arbeide mye med hendene. Jeg vil bygge modeller i alle målestokker og ha en følelse for materialer i 1:1 tidlig i prosessen

Den første fasen av prosjektet skal ha fokus på undersøkelser og eksperimentering som kan danne fundamentet for prosjektet. Jeg vil gjøre frie undersøkelser av romstørrelser og form som inspirasjonskilde for rommene i bybadet.

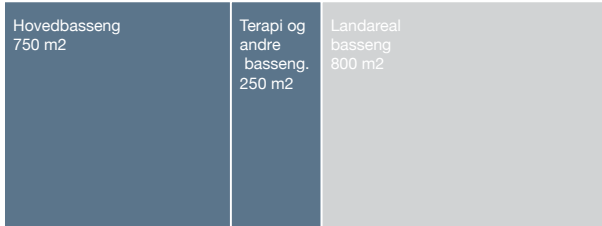
Jeg vil arbeide med å heve nivået på visualiseringsferdighetene mine. Det gjelder både tegninger som plan, snitt og fasade og å kunne kommunisere prosjekter gjennom illustrasjoner. Jeg vil lære meg å representere lysvirkninger og materialuttrykk på en god måte. Det gjelder særlig interiørperspektiver.

Veiledende romprogram

Badefunksjoner: 2100 m2

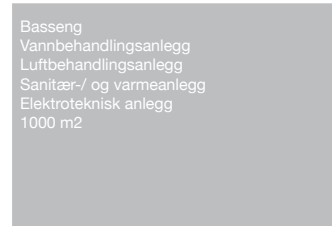
Vannareal: 1000 m2

Støttefunksjoner: 450 m2

Teknisk areal: 1000 m2

Tilleggsfunksjoner: 200 m2

Forslag til innlevert materiale

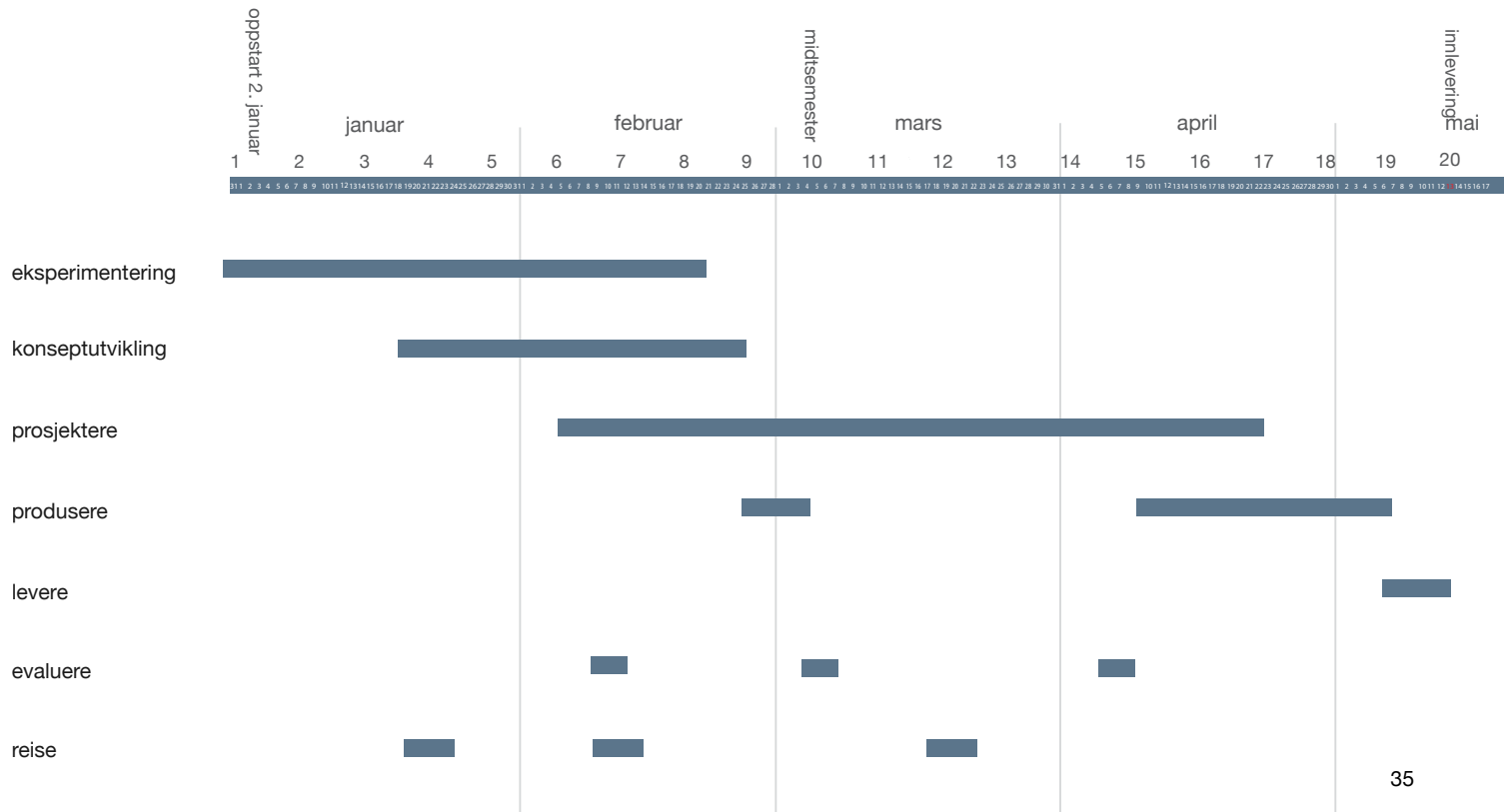
Forarbeid
Prosesshefte
Essay

Situasjonsmodell 1:500 / 1:1000
Modell 1:200
Snittmodeller 1:50
Materialstudier 1:1

Situasjonsplan 1:500
Plan, snitt og fasader i 1:200
Snitt 1:50
Detaljer 1:10 / 1:5

Modellbilder eksteriør og interiør
Illustrasjoner interiørt og eksteriørt
- Bearbeidede modellfotografier
- Digital modell

Framdriftsplan

Kilder:

Litteratur:

Lisa Heschong, Thermal delight in Architecture. The MIT Press, London, 1973

Peter Zumthor, Thermal baths in Vals. Architectural Assosiation, London. 1996.

Norsk byggforskningsinstitutt, Bade- og svømmeanlegg. 2004

Feireiss m.fl., The Water Temple. Academy Editions, 1994

Juhani Pallasmaa, The Eyes Of The Skin. John Wiley & Sons, West Sussex, 2012.

Bilder:

s. 26. Stadtbad Mitte: berlin.de

s. 26 Stadtbad Neukölln: berlin.cityful.de

s. 26. Torggata Bad, Oslo: digitaltmuseum.no

s. 26. Bislet Bad, Oslo: dn.no/d2

s. 28. Kildeskovshallen, Danmark: entasis.dk og e-architect.co.uk

s. 28 Therme Vals, Sveits: ledepotstudio.wordpress.com/ og australiandesignreview.com/

